

POZNÁMKY K NĚKTERÝM LATÉNSKÝM HROBŮM A TZV. NÁLEZŮM HROBOVÉHO CHARAKTERU Z PRAHY

Miloš Hlava

V nedávno vydané objemné knize s všerhájícím názvem *Pravěká Praha (Lutovský – Smejtek a kol. 2005)* se velmi záslužně objevily soupisy nalezišť z jednotlivých období z celého území dnešní Prahy. Obvyklým osudem téměř všech takovýchto přehledů a soupisů je ovšem neustálé zpřesňování a doplňování údajů, neboť prakticky každý obsáhlejší soupis s sebou přináší takřka zákonitě drobné i větší nepřesnosti, které zpravidla vyplývají z velkého množství informací sesbíraných z kvalitativně různorodých pramenů. Smyslem a cílem následujících řádků je tudíž upřesnění, popř. poopravení některých informací z posledního soupisu laténských lokalit z území tzv. Velké Prahy (*Bureš – Waldhauser 2005, 756–776*), přičemž pozornost byla zaměřena výhradně na hrobové nálezy, event. nálezy hrobového charakteru.¹ Zároveň je vhodné předeslat, že stranou zůstaly (rovněž zcela záměrně) veškeré laténské hrobové nálezy z bývalé sbírky J. A. Jíry, která je dnes součástí archeologické sbírky Muzea hlavního města Prahy. Jim totiž bude v dohledné době věnován samostatný příspěvek, neboť v protikladu k dosavadním názorům lze podle Jírových zápisků a inventářů zcela přesvědčivě rekonstruovat nejen okolnosti nálezů všech (!) hrobů, ale i veškeré „nálezné celky“ (*Hlava v přípravě*).

1. PRAHA-BUBENEČ: STROMOVKA

Při přestavbě a prodloužení elektrické (tramvajové) dráhy ve Stromovce poblíž Výstaviště bylo v červnu 1901 narušeno pohřebiště únětické kultury (*Jelínek 1901a; 1901b*), o němž se dochovaly poznámky v terénním zápisníku V. Landy z Národního muzea (hroby č. 1–16; Landův zápisník č. II, str. 298–306 – uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha;² srv. např. *Prokop 1905, 47*; souhrnně *Smejtek 2005, 417*).³ Z jednoho z dalších dvou hrobů zaznamenaných rovněž V. Landou, které se od ostatních odlišují kombinací nznak natažené polohy kostry a orientace sever–jih, pochází „*br. náramek latenský*“ (hroby č. 17–18; Landův zápisník č. II, str. 307), který spolu s nálezy z únětických hrobů získalo

¹ Některé nepřesnosti je ovšem možné nalézt také u sídlištních lokalit. Namátkou „unikátní zpracovatelské zařízení pro výrobu, resp. zpracování železa z 1. století př. Kr.“ z Jinonic, o němž se „i přes značné úsilí při hledání v archivu archeologického oddělení Muzea hlavního města Prahy ... nepodařilo získat další informace“ (*Bureš – Waldhauser 2005, 764*; srv. *Fridrichová 1995, 219*), ve skutečnosti představuje soustavu čtyř železářských pecí nalezených v roce 1963 na jižním okraji Jinonic. V dobové terminologii byla tato železářská baterie datována do přechodného laténsko-římského období, popř. nejstaršího římského období (*Fridrich 1964*), ve skutečnosti náleží zcela bezpečně do (počátku) doby římské, nikoliv do doby laténské (srv. též *Droberjar 2005, 828*).

² Použité zkratky: NM Praha – Národní muzeum v Praze; MHMP – Muzeum hlavního města Prahy; AÚ AV ČR Praha – Archeologický ústav Akademie věd České republiky v Praze; inv. č. – inventární číslo; st. č. Píč-B – staré (tj. dnes neplatné) číslo tzv. Píčova inventáře bronzů.

³ V archeologické sbírce Národního muzea se z únětických hrobů nacházejí pouze keramické nádoby (inv. č. H1-11209–24, 11233; srv. *Stocký 1931, tab. I*), jejichž počet převyšuje počet nádob uvedených v terénním zápisníku V. Landy. V něm jsou navíc zmiňovány také „*kostěné šídlo*“ z hrobu č. 1, „*br. kroužek*“ z hrobu č. 2 a blíže nespecifikovaná „*zaušníčka*“ z hrobu č. 3 (Landův zápisník č. II, str. 298, 299, 300), které naopak ve sbírce Národního muzea postrádáme. V publikovaných dobových stručných zprávách o pohřebišti jsou ovšem poněkud odlišně zmiňovány „*ein doppelt gewundener Drahring von Bronze*“, „*eine Nadel aus Knochen und ein Feuersteinsplitter*“ (*Jelínek 1901a; 1901b, [114]*), což je patrně přesnější údaj, neboť podle dobové zmínky bylo do Národního muzea z únětických hrobů spolu s lebkami prokazatelně předáno „*17 nádobek, 1 zlomek br. kroužku, kost. šídlo, pazourek*“ (*Anonymus 1900–01, 574*). Ve zveřejněném přehledu obsahu Landových zápisníků jsou místo únětických kostrových hrobů nesprávně (byť s výhradou) uvedeny hroby z raného středověku (*Sklenář 2003, 27*).

Národní muzeum od C. Ursiniho, inženýra elektrických drah v Praze (*Anonymus 1900–01*, 574; srv. Inventární kniha č. 3b, str. 00291 – uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha; srv. též *Čtverák 2005*, 671). Oba hroby spolu s bronzovým náramkem uvedl záhy v přehledu českých laténských pohřebišť J. L. Píče (*1902*, 169). Zmínky o tomto nálezů se následně pravidelně vyskytovaly v přehledových a soupisových pracích (srv. např. *Prokop 1905*, 81; *Štorch 1916*, 79; *1921*, 80; *Filip 1956*, 374; *Bureš 1987*, 92–93; *Waldhauser 1999*, 279; 2001, 409) a příslušná informace se objevila také v laténské části katalogu nalezišť Pravěké Prahy (*Bureš – Waldhauser 2005*, 762), avšak náramek byl zároveň zařazen také do halštatské části soupisu s datováním do časně laténské (*Čtverák 2005*, 671). V katalozích lokalit Pravěké Prahy jsou tudíž náramek i lokalita uvedeny dvakrát (tj. v halštatské a laténské části), ve skutečnosti se ovšem jedná o jediný artefakt a stejnou lokalitu.

Náramek nebyl nikdy vyobrazen, neboť jej údajně nebylo možné identifikovat v žádné z muzejních sbírek (srv. např. *Bureš 1987*, 92–93; *Waldhauser 1999*, 279; 2001, 409). Ovšem oproti tradovanému názoru jej lze zcela bezpečně vyhledat ve sbírce Národního muzea.

Popis nálezů: deformovaný bronzový kruh s pečetítkovým zakončením, nezdobený povrch pokrývá patina; max. vnější $\varnothing$ 82 mm, $\varnothing$ pečetítkových zakončení 6–9 mm (*obr. 1:1*).

Uložení: Národní muzeum Praha, inv. č. H1-15288 (st. č. Píče-B 6091).

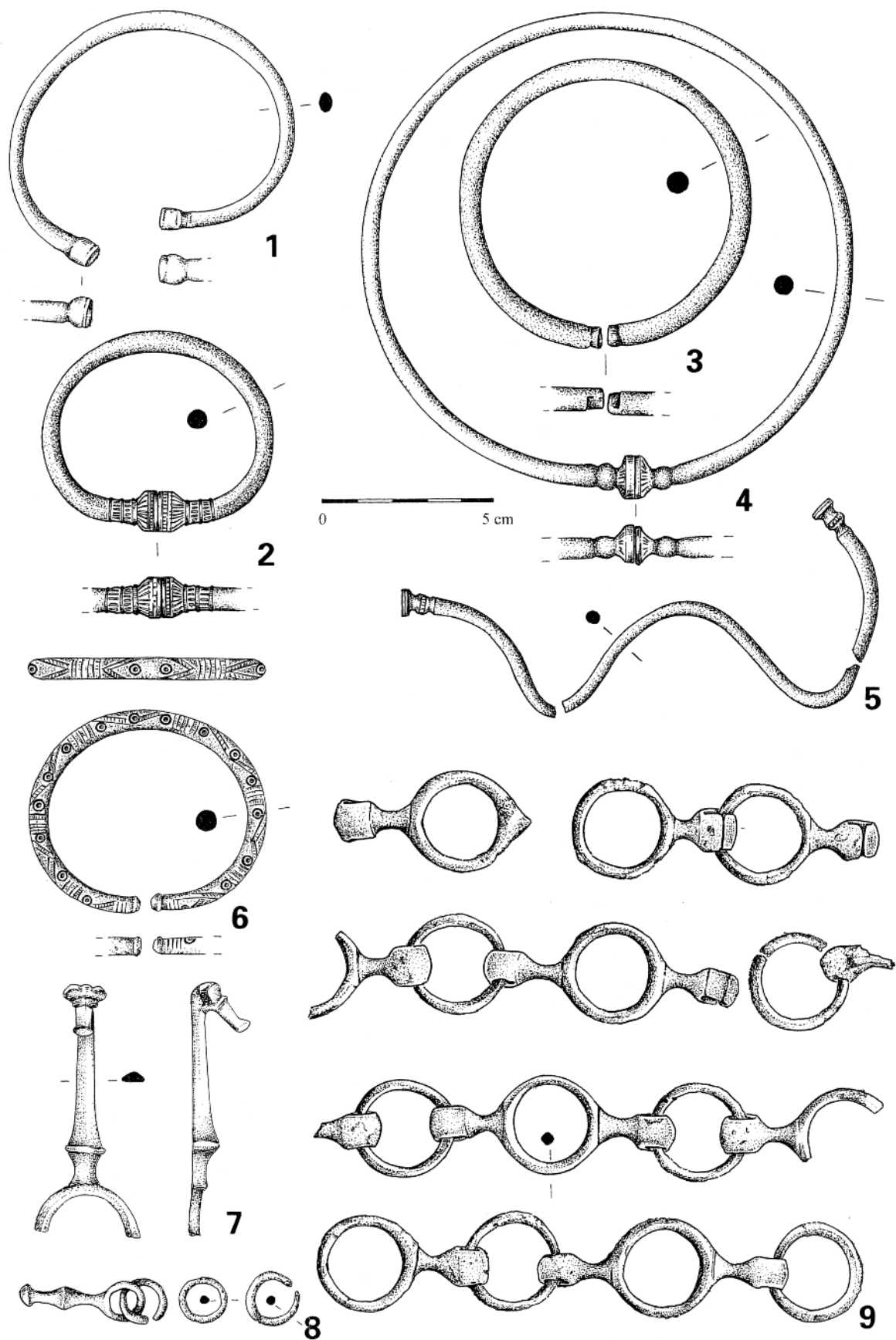
Náramek je možné datovat zcela bezpečně do doby laténské, a to podle charakteristického pečetítkového zakončení. Podle mého názoru neobstojí proponované datování do stupně LT A (*Čtverák 2005*, 671), korektní je obecná datace do období plochých laténských pohřebišť (LT B–C1) bez přesnějšího chronologického určení. Terénní zápisky V. Landy neposkytují kromě samotného výrazu „náramek“ (Landův zápisník č. II, str. 307) žádný klíč k případnému bližšímu stanovení jeho polohy v jednom ze dvou hrobů; jen obecně se tudíž můžeme dohadovat, že byl nalezen na ruce v jednom z hrobů označených V. Landou čísly 17 a 18.

Dva laténské kostrové hroby v prostoru někdejší točny tramvaje ve Stromovce, z nichž však pouze jeden je pozitivně datován do doby laténské prostřednictvím náramku, nemusely být ovšem osamocené. V. Landa totiž ve svém terénním zápisníku uvádí také „zlomek br. spony“ spolu se „strěpy z hrobu dětského“, a to vzápětí po zaznamenání rozrušeného hrobu č. 14 (Landův zápisník č. II, str. 305). Není zcela zřejmé, zda tyto záznamy souvisejí s hrobem č. 14 nebo s dalším (nečíslovaným) hrobem, který by byl tudíž v zápisníku uveden mezi hroby č. 14 a 15.⁴ Nelze ovšem vyloučit ani možnost, že se jedná o samostatné předměty bez odpovídajícího nálezového kontextu. Nejisté je rovněž jejich datování, k němuž neexistuje žádná opora, jakkoliv zařazení údajně bronzové spony do doby laténské by jistě bylo velmi lákavé.

2. PRAHA-ČAKOVICE: HLINIŠTĚ

Před více než padesáti lety uvedl J. Filip v soupisu laténských hrobů z Čech jako jednu z lokalit Čakovice v tehdejší okrese Praha-sever, odkud měl pocházet z hliníku „kostr. hrob s br. nákrčníkem, br. kroužky, náramkem s pečetítkovými konci a zlomkem jiného br. kruhu“ (*Filip 1956*, 337); zároveň konstatoval, že nálezy jsou uloženy v Národním muzeu, a odkázal na původní literaturu, z níž čerpal. Evidentně ve Filipových stopách, ovšem také za použití nejstarší zprávy o objevu uvedl M. Bureš v soupisu pražských laténských pohřebišť naleziště „v hliništi“ (*Bureš 1987*, 103) v Praze-Čakovicích, odkud měl získat v roce 1859 Karel Frost nálezy z laténského kostrového hrobu. Rovněž on odkázal na příslušnou původní literaturu (totožnou s Filipovými odkazy) a navíc většinu nálezů kresebně zdokumentoval, přičemž však u dvou opaskových kroužků využil původní Píčovovy kresby (*Bureš 1987*, 103, tab. XXV:1–7). Následně se tato lokalita objevila nejen v přehledu pravěku Prahy (*Fridrichová 1995*, 215 – zmínka o nákrčníku), ale spolu s ilustracemi převzatými z knihy J. L. Píče (*1902*, tab. VI:1–3, 8) rovněž v soupisu českých laténských pohřebišť (*Waldhauser 1999*, 280) a v Encyklopedii Keltů v Čechách (*Waldhauser 2001*, 412), jakož i v příslušném soupisu pražských laténských nalezišť (*Bureš – Waldhauser 2005*, 759).

⁴ V této souvislosti je zajímavé, že na celkovém schematickém plánu je zaznamenáno devatenáct (nečíslovaných) hrobů (Landův zápisník č. II, str. 301), přestože Landovy záznamy končí hrobem č. 18. Celkem devatenáct hrobů zmiňuje rovněž B. Jeřábek (*1901a; 1901b*, [113]; k okolnostem celé záchranné akce srv. ovšem kriticky *Jíra 1902*, 38–39).

Obr. 1. 1 Praha-Bubeneč (NM Praha, inv. č. 15288); 2–5 Čakovice (2 NM Praha, inv. č. 55749; 3 NM Praha, inv. č. 55748; 4 NM Praha, inv. č. 55747; 5 NM Praha, inv. č. 55750 + 65813); 6 Praha-Josefov (NM Praha, inv. č. 26060); 7–9 Hostivice (NM Praha, inv. č. 46614). Kresby: M. Fábiková

Vzhledem k tradovanému nesprávnému (srv. *Bureš 1987*, 103, tab. XXV:1–7; *Bureš – Waldhauser 2005*, obr. na str. 759; *Filip 1956*, 337; *Píč 1902*, 162, tab. VI:1–3, 8; *Waldhauser 1999*, obr. na str. 280; *2001*, obr. na str. 412) složení souboru nálezů z Čakovic je nejprve vhodné zkompletovat jeho skladbu. Vodítkem pro její správné stanovení je v tomto případě porovnání nejstarší zmínky o nálezech (*Anonymus 1858–59*, 287) s údaji J. E. Wocela (*1866*, 59), zveřejněnými inventáři archeologické sbírky Národního muzea z přelomu 50. a 60. let 19. století (*Anonymus 1859; 1863*) a záznamy v inventární knize Národního muzea z přelomu 19. a 20. století (tzv. Píčov inventář bronzů, zápisy předmětů č. 589–592 – uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha). Nejstarší zpráva zaznamenává „3 celé a 3 necelé bronzové kruhy“ spolu „s popelnicemi nejstaršího tvaru (ze slídy a písku) vykopané“ a také „rezem zhlodané části železných věcí“, které však „ve hrobě asi 14 sáhů od předešlého vzdáleném při kostře nalezeny byly“; s výjimkou (údajně několika) keramických nádob byly všechny předměty darovány do muzejní sbírky (*Anonymus 1858–59*, 287). Podle J. E. Wocela se v hrobě nacházel nákrčník, náramek „a mimo to na nohou několik kruhů“, přičemž „při kostře ležela“ pouze jediná keramická nádoba, která byla „rozmačkaná“ (*Wocel 1868*, 59).⁵ Publikovaný inventář archeologické sbírky z počátku 60. let 19. století, jehož autorem byl s největší pravděpodobností Wocelův asistent J. Hlavatý, zmiňuje „veliký kruh nákrční z silného pružného drátu br[onzového]., jehož konce svými hlavicemi blízko k sobě přiléhají“ (č. 589), „náramek“ (č. 590), „ozdobný náramek s hlavicemi na přiléhajících k sobě koncích“ (č. 591) a „tři zlomky kruhů br[onzových].“ (č. 592), přičemž „tyto u Čakovic objevené věci našly se na kostře, která ležela v hrobě v jílovité půdě“ (*Anonymus 1863*, 27). Prakticky totožné údaje nalezneme také v nepatrně starší německé verzi tohoto inventáře (*Anonymus 1859*, 53). A v inventáři z přelomu 19. a 20. století jsou z Čakovic pod čísly 589–592 zaznamenány „br. kruh nákrční laténeský“ (tzv. Píčov inventář bronzů, zápis č. 589; nyní inv. č. H1-55747; obr. 1:4), „br. kruh hladký“ (o. c., zápis č. 590; nyní inv. č. H1-55748; obr. 1:3), „br. náramek laténeský“ (o. c., zápis č. 591; nyní inv. č. H1-55749; obr. 1:2) a „3 zlomky br. kruhů“ (o. c., zápis č. 592; nyní inv. č. H1-55750 – 2 ks, H1-65813; obr. 1:5), přičemž ztotožnění předmětů č. 591–592 dodnes bezpečně potvrzují původní štítky s čísly nalepené na artefaktech. Nálezovou situaci je tudíž možné rekonstruovat takto: hrob č. 1 obsahoval bronzový nákrčník (obr. 1:4), bronzový náramek (obr. 1:2), bronzový kruh (obr. 1:3), tři zlomky z jediného/dvou totožných bronzového/bronzových kruhu/kruhů (obr. 1:5) a nedochovanou keramickou nádobu. Pokud tři zlomky pocházejí skutečně z jediného bronzového kruhu (obr. 1:5) a pokud bychom všechny Wocelovy informace považovali za absolutně věrohodné, potom by se v hrobě vyskytovaly dva zcela odlišné nánožníky; hrob č. 2 obsahoval blíže nepopsané části (?) železných předmětů, které sice byly předány do muzejní sbírky, ovšem patrně nebyly vůbec zaneseny do inventárních knih, neboť se neobjevují ani v publikovaných inventářích z přelomu 50. a 60. let 19. století (srv. *Anonymus 1859; 1863*), a lze se jen dohadovat, že jako bezcenné mohly být (záhy?) ze sbírky vyřazeny (srv. v obdobném případě *Sklenář 2007*, 341). Je tudíž zcela zřejmé, že dva opaskové kroužky vyobrazené (a zmiňované) nejen J. L. Píčem (*1902*, 162, tab. VI:1–2), ale i všemi jeho následovníky (*Filip 1956*, 337; *Bureš 1987*, 103, tab. XXV:2, 6; *Waldhauser 1999*, obr. na str. 280; *2001*, obr. na str. 412; *Bureš – Waldhauser 2005*, obr. na str. 759), evidentně nepatří k hrobu č. 1.⁶ Hypoteticky (ovšem naprosto neprokazatelně) však nelze zcela vyloučit, že pocházejí z hrobu č. 2 a představují část (?) v dobových záznamech několikrát zmiňovaných zkorodovaných zlomků železných předmětů, které však nebyly nikdy uvedeny v žádném z muzejních inventářů.

Údajně laténeské pohřebiště v blíže nelokalizovaném hliníku v Praze-Čakovicích představuje ovšem pouhou virtuální archeologickou lokalitu. V nejmladší řadě inventárních knih, která vznikala teprve po roce 1913, se sice původně nacházel záznam „Čakovice (okr. Praha-venkov) hlinoviště“ (Inventární kniha č. 9, str. 00123–00124, zápisy inv. č. H1-55747 – 55750; Inventární kniha č. 14, str. 00066, zápis inv. č. H1-65813 – obojí uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha) a patrně právě odtud čerpal informaci J. Filip (*1956*, 337). Nejstarší zpráva o nálezů (*Anonymus 1858–59*, 287) ovšem hovoří pouze obecně o Čakovicích, což platí také o zveřejněných inventářích sbírky z doby působení J. E. Wocela (*Anonymus 1859*, 53; *1863*, 27) a o (pozdějším) záznamu v inventární knize z éry J. L. Píče (tzv. Píčov inventář bronzů, zápisy č. 589–592), popř. Píčově soupisu laténeských hrobů (*Píč 1902*, 162). Lokalizaci do

⁵ Patrně právě z tohoto důvodu nebyla nádoba předána do muzejní sbírky.

⁶ Ostatně celá tabulka č. VI v Píčově monografii je poněkud problematická, neboť v textu jsou na ni ne zcela přesné odkazy (Líbeznice, Obrnice, zcela chybějí Dáblice; srv. *Píč 1902*, 167, 169) a popiska rovněž neodpovídá skutečnosti (náramek vyobrazený pod č. 7 nepochází z Dáblíc, ale zcela bezpečně právě z Čakovic).

Čakovic v tehdejší (i dnešní) okrese Litoměřice však upřesňuje již J. E. Wocel v syntéze českého pravěku (*Wocel 1866*, 59, obr. 49) a z tohoto údaje potom vycházeli L. Šnajdr (*1891*, 14) i F. Hantschel (*1897*, 255–256). Je ovšem také třeba poznamenat, že Čakovice se vyskytují ještě na dalších dvou místech Wocelovy knihy. V prvním případě se jedná o obecnou zmínku o Čakovících v okolí Litoměřic jako místě nálezů bronzových předmětů (*Wocel 1866*, 44), v druhém případě jsou však (rovněž pouze obecně) uvedeny Čakovice u Prahy jako lokalita s nálezy bronzových kruhů (*o. c.*, 45). Není zcela jasné, odkud Wocel tyto údaje čerpal a k jakým nálezům se vztahují, v Národním muzeu se totiž tehdy nacházely pouze výše zmíněné nálezy z Čakovic předané K. Frostem v roce 1859. Domnívám se však, že správné lokalizaci do Čakovic na Litoměřicku nasvědčuje především okolnost, že J. E. Wocel, který byl tehdy správcem muzejní sbírky, uvedl na příslušném místě (*o. c.*, 59) pohromadě několik podrobností, které jinde nenalezneme (kromě nákrčníku a jím vyobrazeného náramku zmiňuje ostatní bronzové kruhy ve funkci nánožníků; oproti prvotní informaci o několika nádobách zmiňuje, že „*při kostře ležela rozmačkaná popelnice hrubého tvaru, z hlíny s pískem a slídou smíšené shotovená*“; *Wocel 1866*, 59). Správná lokalizace do Čakovic na Litoměřicku je ostatně zmiňována také v části novější literatury (*Budinský 1994*, 61; *Sklenář 1992*, 39; též *Zápotocký 1973*, 139).⁷ Údajný laténský hrob z Prahy-Čakovic je tudíž nutné z příslušných soupisů vymazat.

3. PRAHA-JOSEFOV (ŽIDOVSKÉ MĚSTO)

Hned v prvním ucelenějším přehledu pravěku Prahy se objevila stručná informace o nálezů laténského náramku z pražského Židovského města, který byl již tehdy uložen v soukromé sbírce E. Mikše (*Prokop 1905*, 82). Tato informace se od té doby pravidelně objevovala v soupisových a přehledových pracích (např. *Filip 1949*, 100; *1956*, 375; *Štorch 1916*, 82; *1921*, 158) včetně novějších detailnějších soupisů, v nichž je místo uložení označeno jako neznámé (*Bureš 1987*, 65; *Waldhauser 1999*, 274; *2001*, 398; *Bureš – Waldhauser 2005*, 765). Domněle nezvěstný náramek je ovšem možné zcela nepochybně ztotožnit s náramkem uloženým v Národním muzeu s lokalizací „*Praha-Židovské město*“ a zaznamenaným původem „*Sbírka Buchtelova [dříve Mikšova]*“ (Inventární kniha č. 4, str. 00245 – uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha).⁸

Popis nálezu: bronzový kruh se zesíleným zakončením a geometrickou výzdobou, která je tvořena vybíjenými kroužky kombinovanými s rytými svazky linií, jež jsou vyplněny příčnými rýhami; vnější ø 59×68 mm, vnitřní ø 49×58 mm, ø zesílených zakončení 5 mm (*obr. 1:6*).

Uložení: Národní muzeum Praha, inv. č. H1-26060.

Bronzový kruh (náramek) byl doposud zmiňován zpravidla v souvislosti s nálezy hrobového charakteru z období plochých laténských pohřebišť (*Bureš 1987*, 65; *Bureš – Waldhauser 2005*, 765; *Filip 1949*, 100; *1956*, 375; *Waldhauser 1999*, 274). Chronologicky průkazným znakem je ovšem zcela nepochybně jeho výzdoba, která nasvědčuje poněkud odlišnému datování. Celková plošná kompozice i použité motivy totiž ukazují jednoznačně do doby halštatské, kde se obdobná výzdoba vyskytuje mj. na nákrčnicích zakončených očkem a háčkem. Bližší i vzdálenější české analogie k výzdobě je možné uvést např. z Klobuk (*Píč 1902*, tab. III:10–11), Dřemčic (*Zápotocký 1973*, 157, obr. 17:10–12), Roudnice (*Píč 1902*, tab. III:1), Poláků (hrob č. 7: *Koutecký – Smrž 1991*, 183, obr. 12:17; hrob č. 17/81: *Koutecký 1993*, 17, Abb. 33:25), Víkletic (hrob č. 146/63: *Koutecký 1988*, obr. 26B:3), Prahy-Suchdola (hrob z r. 1976: *Koutecký – Fridrichová 1980*, 502, obr. 2:22), Kostelce nad Orlicí (*Vokolek 1999*, 72, tab. 40:16, 18) atd. K době halštatské ostatně poukazují také zesílená kuželovitá zakončení josefovského kruhu. Podle mého názoru je tudíž nutné Josefov ze soupisů hrobových nálezů z období plochých laténských pohřebišť navždy vyřadit.

⁷ Lokalizace do Čakovic v (tehdejší) okrese Roudnice nad Labem se ovšem objevila také ve Filipově soupisu laténských hrobů (*Filip 1956*, 337). J. Filip totiž omylem vytvořil dvě různá naleziště (I. Čakovice, okr. Praha-sever; II. Čakovice, okr. Roudnice nad Labem) z jednoho nálezů, což bezpečně vyplývá z jeho odkazu na použitou literaturu (srv. *Hantschel 1897*, 255–256).

⁸ V jednom z mladších archivních záznamů je tento artefakt lokalizován do prostoru Židovských pecí na Žižkově (archiv AÚ AV ČR Praha, čj. 2880/49). Tento záznam však vznikl jako výpis z inventářů Národního muzea, a jelikož pro něj nenalezneme žádnou oporu v jakékoliv evidenci archeologické sbírky Národního muzea, je tudíž evidentně nesprávný. Ve všech ostatních zaznamenaných, byť obecných lokalizacích se totiž vždy vyskytuje Josefov (event. Praha V), popř. Židovské město.

4. PRAHA-LIBEŇ: KŘIŽOVATKA ZENKLOVY UL. A UL. VOSMÍKOVÝCH

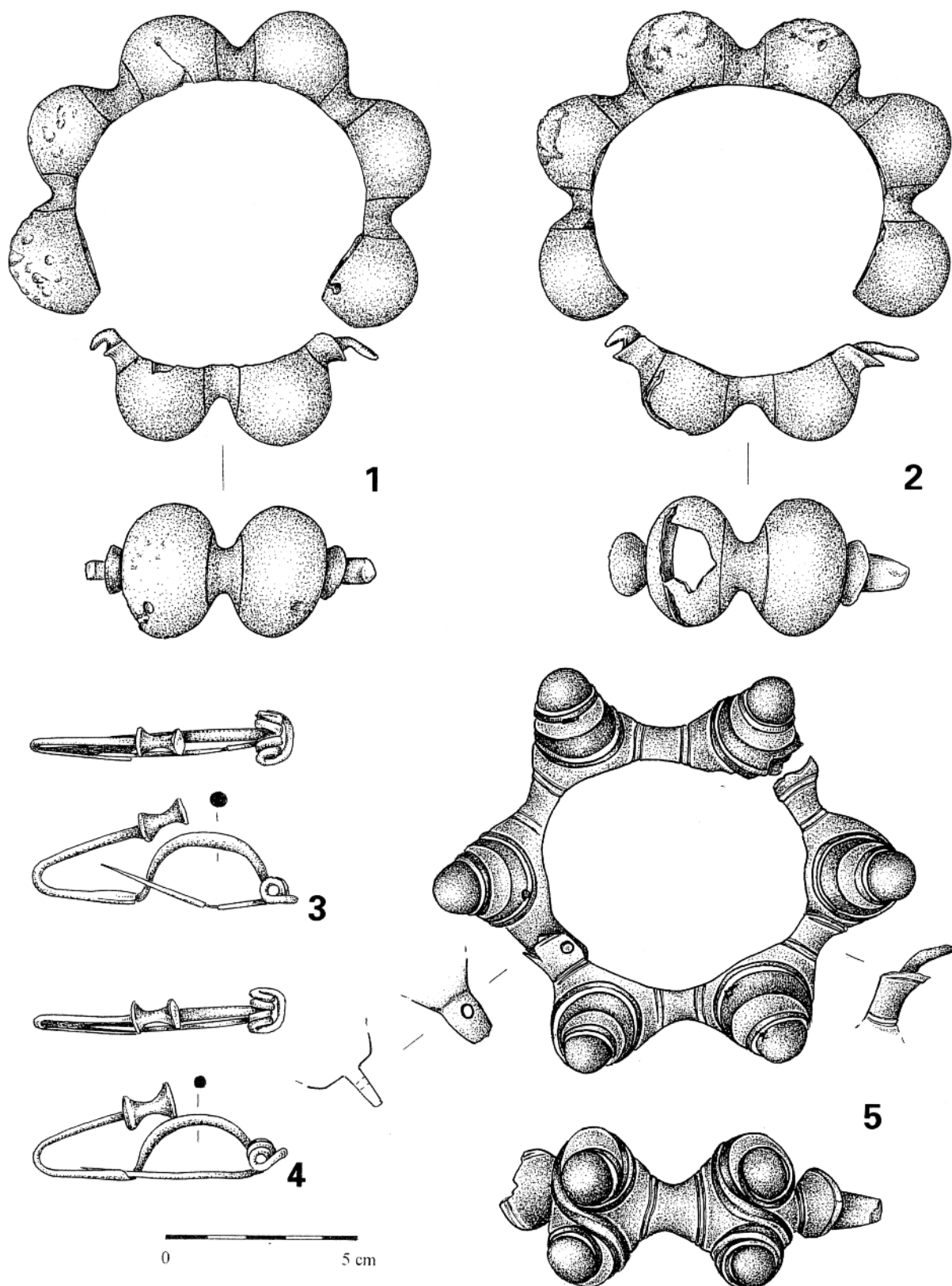
Záchranný výzkum provedený v dubnu 1970 V. Humlem v křižovatce tehdejší třídy Rudé armády (nyní Zenklova ul.) a ulice Vosmíkových odkryl hrob bojovníka, který byl datován zcela bez rozpaků do doby laténské (Huml 1973) a vzápětí podrobně odborně vyhodnocen (Mašek – Stloukal 1972). Následně se objevil ve všech příslušných soupisových pracích věnovaných době laténské (Bureš 1987, 98–99, tab. XXIII: 1–6; Bureš – Waldhauser 2005, 767; Waldhauser 1999, 280; 2001, 411) a byl uveden také do cizojazyčné literatury jako hrob s neobvyklým uspořádáním hrobového inventáře (šipka ve spodní části hrudního koše jako hypotetický pozůstatek neprokazatelného zástřelů; Waldhauser 1987, 55). Hrob obsahoval meč, kopí, dvě železné šipky, nůž a kamenné křesadlo (Mašek – Stloukal 1972, 209, obr. 1) a k jeho správnému chronologickému zařazení je nutné vzít v úvahu celou výbavu. Naprosto zásadní argument totiž podle mého soudu představuje společný výskyt železného nože a kamenného křesadla, neboť tato kombinace je charakteristická pro období stěhování národů (srv. zcela namátkou Praha-Kobylisy – hrob č. VI: Svoboda 1965, 260; Vinařice – hrob z r. 1895: o. c., 279; Záluží u Čelákovic – hrob č. 23/VIII: o. c., 286, Tab. XCII:5–6; Nový Šaldorf – hrob č. 28/24: Tejral 1982, 208, obr. 87:9–10), naopak v době laténské by v Čechách představovala jednoznačně unikát. Domnívám se proto, že hrob bojovníka z Prahy-Libně je nutné ze soupisů laténských nalezišť nenávratně vyškrtnout.

Zároveň je tím ještě více zpochybněno také datování dalšího kostrového hrobu z Prahy-Libně, jehož zbytek zdokumentovala M. Fridrichová v roce 1970 v tehdejší třídě Rudé armády, a to v prostoru jejího dotyku s náměstím Na Stráži, naproti domu čp. 341 (Bureš 1987, 102, obr. 25, tab. XXIV:1). Tento hrob totiž obsahoval pouze „*dva drobné zlomky železné tyčinky*“, a datování do doby laténské bylo již tehdy zcela pochopitelně „*velmi neurčité, naznačeno jenom podle nálezu laténského hrobu s mečem*“ (Fridrichová 1973), přestože od hrobu prozkoumaného v roce 1970 V. Humlem je tento pohřeb vzdálen vzdušnou čarou více než 400 m. Nyní však také tento – již od prvopočátku značně sporný – argument pro datování do doby laténské ztrácí jakoukoliv průkaznost. Datování tohoto hrobu je tudíž nejisté.

5. PRAHA-ŘEPY

J. Filip zařadil mezi laténské hrobové nálezy z Čech také „*kostr. hrob u Řep*“, z něhož měly pocházet „*2 br. nánožníky, řetěz se zoomorfní záponou, spony, 2 nár. z polokoulí*“ (Filip 1956, 379). Po něm tuto informaci opakovala většina následných soupisů laténských lokalit, z nichž zároveň vyplývá, že samotné artefakty nebylo a není možné kontrolovat v muzejních sbírkách (srv. Bureš 1987, 85; Bureš – Waldhauser 2005, 771; Waldhauser 2001, 405).⁹ Pro identifikaci nálezů a správnou lokalizaci laténského kostrového hrobu je ovšem důležité srovnání původní publikované informace s inventářem sbírky J. Axamita, kterou zakoupilo Národní muzeum v roce 1935. Dobová zpráva (která nepochází z pera J. Axamita) totiž zní: „*Před krátkým časem přinesl dělník p. přednášejícímu [J. Axamitovi – pozn. M. H.] předměty z laténského hrobu, vykopaného někde u Řep. Kostra měla na nohou dva kruhy známého tvaru, kol pasu řetěz, na ramenou dvě sponky a na ruku náramky z polokoulí. Zajímavé jest, že řetěz končí pěkně stylisovanou koňskou hlavičkou a že ohnutý konec obloučku obou sponek ukončen jest dvěma okolky v podobě cívky (na nitě)*“ (Prokop 1912, 42). Důležitá je především neurčitá lokalizace „*někde u Řep*“, popsání detailů spon i zápony a také okolnost, že nálezy skončily ve sbírce J. Axamita. Inventář sbírky J. Axamita totiž obsahuje jen nemnoho nálezů z laténských hrobů. V souvislosti s laténským kostrovým hrobem nalezeným údajně kdesi u Řep je klíčový úvod záznamu č. 510 tohoto inventáře: „*Zasklená skříňka[:] 1–5 kostrový hrob u Hostivic u Kladna 1911. 1 bronz. řetěz[:] 2 bronz. spony[:] 2 lat. kruhy masivní ...*“ (Sbírka MUDra Jana Axamita, zápis č. 510 – uloženo v archivu Oddělení prehistorie a protohistorie NM Praha). Popsané předměty je možné bezpečně identifikovat ve sbírkách Národního muzea (obr. 1:7–9; 2:1–4; inv. č. H1-46610–614). Patky obou spon (obr. 2:3–4) i tvar zápony (obr. 1:7) přesně odpovídají zaznamenaným detailům obdobných předmětů z hrobu nalezeného údajně „*někde u Řep*“ (Prokop 1912, 42), přičemž Hostivice se nacházejí právě poblíž Řep. Rovněž rok nálezů (1911) není v rozporu s publikovanou zprávičkou. Podle mého soudu zto-

⁹ V soupisu českých laténských pohřebišť J. Waldhauser o uvedeném souboru nálezů nesprávně poznamenal, že pochází z výzkumu Národního muzea v roce 1928 (Waldhauser 1999, 276–277).

Obr. 2. 1–4 Hostivice (1 NM Praha, inv. č. 46612, 2 NM Praha, inv. č. 46613, 3 NM Praha, inv. č. 46610, 4 NM Praha, inv. č. 46611); 5 Praha-Záběhlice (NM Praha, inv. č. 52453). Kresby: M. Fábiková

tožnění kostrového hrobu nalezeného kdesi u Řep s laténským hrobem z Hostivic, který zmínil ve svém soupisu již J. Filip (1956, 345) a po něm také další autoři (např. *Waldhauser* 1999, 249; 2001, 218), nebrání ani okolnost, že postrádáme „náramky z polokouli“ (*Prokop* 1912, 42), které měly být nalezeny na rukách. Pro ztotožnění obou lokalit je totiž podstatná shoda v popisu patek obou spon, tvaru zápony, původní obecná a poněkud neurčitá lokalizace „někde u Řep“ (*Prokop* 1912, 42) a také okolnost, že nálezy z hrobu byly uloženy ve sbírce J. Axamita. Domnívám se proto, že opakovaně tradované naleziště laténského kostrového hrobu kdesi u Řep je nutné ze všech příslušných soupisů vymazat, neboť představuje pouhý klon laténského hrobu z Hostivic.

6. PRAHA-STARÉ MĚSTO: JILSKÁ UL. (DŮM U VEJVODŮ ČP. 353)

V roce 1908 byla při stavebních úpravách v prostoru tehdejšího domu čp. 355 (U Vejvodů) v dnešní Jilské ulici (nyní dům čp. 353) objevena kromě jiných nálezů (*Jelínek* 1912, 17, obr. 24) také skrčená kostra (údajně) ženy s orientací západ–východ, na níž se nacházela kostřička dítěte. Pod pravým ramenem kostry dospělé osoby se dochoval bronzový náramek, který dnes sice není k dispozici,¹⁰ ovšem šťastnou shodou okolností byla kdysi publikována jeho fotografie spolu se stručným popisem („*ozdobně rýhovaný, bronzový a na obou koncích zahnutý kruh*“: *Jelínek* 1912, 11, obr. 16; srv. *Štorch* 1916, 82, obr. 22:6; 1921, 153, obr. 57:6).

Náramek (a tím také celý hrob) byl nejprve (správně) datován do předlaténského období (*Jelínek* 1912, 11). Teprve E. Štorch (1916, 82; 1921, 153–156) jej zařadil do doby laténské, přičemž vodítkem mu byl vlnovitě prohnutý tvar artefaktu, k němuž shledal analogii ve vlnovitě prohnutém šperku (tzv. korunce) z laténského pohřebiště v Záběhlicích (*Píč* 1890–92, tab. XXIV:6). Toto chronologické zařazení nebylo sice následně přijímáno zcela bez výhrad (*Filip* 1949, 100; 1956, 375; srv. též *Hartl* 1971–72, 69; *Schránil* 1928, 171; *Stocký* 1931, 22), ovšem nakonec zcela převládlo (*Bureš* 1987, 65; *Waldhauser* 2001, 398; *Bureš – Waldhauser* 2005, 771),¹¹ neboť náramek byl klasifikován jako „*otevřený bronzový sedlovitý kruh*“ (*Bureš* 1987, 22–23) s analogiemi v plochých keltských pohřebištích. Sedlovité náramky doby laténské jsou ovšem takřka bez výjimky zhotoveny vcelku, popř. jsou uzavřeny (obvykle) pomocí hrotité západky (srv. např. *Bujna* 2005, 21, 24, 86, obr. 9:B1-B, 11:B3-Ba, B3-Bb, 69:L2-C; *Čižmářová* 2005, 86, 95, 96, obr. 72:11, 81:12, 16–17, 84:7, 9; *Procházka* 1937, tab. XVII:5). Zcela výjimečně neuzavřené exempláře mají odlišně tvarované zakončení (např. Maňa na Slovensku; *Benadik* 1983, 36, Taf. 62:1), popř. nelze podle publikovaných údajů vyloučit, že jsou poškozeny/rozlomeny (srv. např. *Letky*; *Píč* 1898–99, 226, tab. XXV:12; srv. *Waldhauser* 1987, 98, Taf. 12:5). Další odlišnost spočívá zřejmě také v charakteru výzdoby, neboť v dobových pramenech (třebaže pouze obecně) zmiňované ozdobné rýhování použité na staroměstském kruhu je pro sedlovité náramky doby laténské neobvyklé. Celkový tvar, způsob zakončení i výzdoba naopak ukazují zcela přesvědčivě do pozdní doby bronzové (srv. např. *Šaldová* 1965, 59–60, 64, obr. 40:1, 41:9–12, 42:1–10); bronzový kruh z (dvoj)hrobu ze Starého Města tudíž podle mého soudu náleží ke kruhům s tzv. sedlovitě/houpačkovitě prohnutým tyčinkovitým tělem pozdní doby bronzové (souhrnně *Salaš* 2005, 97, tab. 326:11–13, 338:26–27, 345:19–20, 346A:21–22, 462:21–24, 463:25–28).

K samotnému pohřebnímu ritu – kostrový dvojhrob s polohou obou pohřbených jedinců na sobě – je sice možné uvést několik paralel z doby laténské (např. *Letky* – dvojhrob č. 2/1922 s orientací sever–jih: *Vacek* 1924–25, 322; *Jenišův Újezd* – dvojhrob č. 53/54 s východozápadní orientací: *Waldhauser Hrsg.* 1978, 57; *Brno-Maloměřice* – dvojhrob č. 74/I-II s orientací sever–jih: *Čižmářová* 2005, 94, obr. 42:1–2, 58:74). Přesto je nutné konstatovat, že dvojhroby, ani západovýchodní orientace nejsou pro dobu laténskou v Čechách vůbec charakteristické, jakkoliv by právě u „odlišných“ pohřbů nebyla odchylka od standardní laténské severojižní orientace hrobové jámy překvapivá. Většina laténských kostrových dvojhrobů

¹⁰ Bronzový kruh byl uložen v (dnešním) Muzeu hlavního města Prahy pod inv. č. H 17119 a je zanesen ještě v soupisech vyhotovených při dočasném deponování archeologických nálezů MHMP v Národním muzeu v letech 1923–46 (v nich figuruje pod č. 576D). Při revizi archeologické sbírky MHMP počátkem 80. let 20. století byl již uveden mezi neznámými předměty.

¹¹ V Pravěké Praze byl tento hrob zařazen nejen do katalogu laténských lokalit, ale zároveň také do soupisu nalezišť mladší a pozdní doby bronzové (*Smejtek* 2005, 577), na jiném místě byl ovšem označen za „*poněkud problematický*“ (o. c., 522).

totiž dodržuje základní parametry tehdejšího obvyklého pohřebního ritu (natažená poloha na zádech, ruce podél těla, severojižní orientace hrobové jámy; srv. např. *Meduna 1960*).¹² Celou řadu paralel zato nalezneme mezi pohřby mladší, event. pozdní doby bronzové (srv. obecně *Spurný 1947–48*, 14–15).

Z výše uvedených důvodů je tudíž nutné Jilskou ulici s domem U Vejvodů na pražském Starém Městě ze soupisů laténských nalezišť vyřadit.

7. PRAHA-ZÁBĚHLICE: ŠVEHLOVKA

Tři části nánožníku s dutými plasticky zdobenými polokoulemi, které byly nalezeny „při vybírání písku v poloze na Švehlovce blíž Záběhlic za Vršovnicemi“ (*Anonymus 1864–65*, 158), daroval do sbírek Národního muzea na podzim 1864 Jan Rajský. Záhy poté jej zmínil J. E. Wocel v syntéze českého pravěku (*Wocel 1866*, 195) a později vyobrazil J. Smolík (1882–84, 550, 553, 554, tab. XXIII:12). Následně se objevil také v přehledu J. L. Piče (*Píč 1902*, 173). Zhruba o půl století později však J. Filip z jediného nálezu vytvořil omylem dva, neboť oddělil Wocelovu zmínku (*Wocel 1866*, 195) od samotného artefaktu uloženého v Národním muzeu (*Filip 1956*, 376), a této mylné interpretace se přidržel také M. Bureš v soupisu pražských laténských pohřebišť (*Bureš 1987*, 111 jako č. 99, 112 jako č. 103). Tento evidentní omyl sice nebyl přejet do soupisu českých laténských pohřebišť (*Waldhauser 1999*, 281), ani do soupisu laténských nalezišť v Čechách (*Waldhauser 2001*, 417), ovšem objevil se v katalogu pražských laténských nalezišť (*Bureš – Waldhauser 2005*, 775 jako *Záběhllice 2* a částečně též *Záběhllice 5*). Ve skutečnosti se ovšem jedná o jedinou lokalitu (Záběhllice-Švehlovka) a totožný nález (nánožník předaný v roce 1864 do Národního muzea).

Popis nálezu: Tři části z jediného (částečně poškozeného) bronzového nánožníku (schéma 4+2) s plastickou výzdobou: na každém článku se nacházejí dvě oka, která jsou spojena spirálou; max. ø 119 mm, vnitřní ø 61×72 mm, v. 41 mm (*obr. 2:5*; srv. *Frána – Jiráň – Moucha – Sankot 1997*, 42, Pl. 26:3).

Uložení: Národní muzeum Praha, inv. č. H1-52453 (st. č. Píč-B 839).

ADDENDA: DVOJICE LATÉNSKÝCH BRONZOVÝCH NÁNOŽNÍKŮ Z PRAHY-MODŘAN A MODŘIC (U BRNA)

U příležitosti Jubilejní zemské výstavy, konané v roce 1891 na pražském Výstavišti, byly v prehistorické části její tzv. zvláštní skupiny XXV (tzv. Restrospektivní výstavy) poprvé vystaveny dva laténské bronzové „šnekovitě vytvářené kruhy z dutých polokoulí“ (*Píč 1902*, 168) z Modřan (tehdy u Prahy) ze sbírky řídicího učitele Františka Hrdiny, které pocházely z kostrového hrobu (srv. *Píč 1891*, 9). Oba nánožníky se objevily rovněž na Národopisné výstavě československé v roce 1895 (*Niederle 1895a*, 556) a figurují v různé podobě ve všech příslušných soupisech a přehledech laténských lokalit (např. *Bureš 1987*, 71; *Bureš – Waldhauser 2005*, 769; *Filip 1956*, 366; *Prokop 1905*, 82; *Waldhauser 1999*, 275; *2001*, 400). Reálnou existenci těchto nánožníků potvrzuje dobová fotografie Hrdinovy sbírky (*obr. 3* vpředu uprostřed), avšak

¹² Z rámce vzácných vícenásobných pohřbů (zpravidla dvojhrobů) doby laténské se zcela vymyká tzv. hromadný nerituální hrob historických Keltů z Prahy-Bubenče (*Waldhauser 1985*). K němu neexistuje žádná dokumentace, u souboru dochovaných nálezů je přiložen pouze lístek se záznamem „*Stavební závody Konstruktiva Praha XIX, Zelená ul. při stavbě nalezena kostra. Hlášeno 9. II. 1952*“ a podpisem „*Solle*“; je proto otázkou, co vlastně J. Waldhauser považoval za „*archivní text, který je uložen spolu s nálezem v depozitáři MMP*“ (o. c., 139). Rovněž není zřejmé, odkud čerpali N. Mašek a M. Slabina podklad pro zmínku o tomto nálezem (*Mašek – Slabina 1966*, 698). Lze se také jen dohadovat, zda doslovné citace, které J. Waldhauser několikrát použil (*Waldhauser 1985*, 139–140) a které obsahují upřesňující informace k nálezovým okolnostem, pocházejí (výhradně?) z dopisu autora výzkumu (B. Novotného) z 2. 10. 1980 (tj. téměř třicet let po výzkumu), nebo (také) ze zmiňovaného (dnes neznámého?) archivního textu. Dochované nálezy nebyly doposud vůbec inventovány, J. Waldhauserem uváděné přírůstkové číslo C/35 (o. c., 140) představuje ve skutečnosti signaturu provizorního uložení v depozitáři (regál C, bedna 35). Celý soubor (o. c., 140, obr. 1) odpovídá výbavě jednoho hrobu ze stupně LT B1 a zaznamenáníhodná je podle mého soudu také okolnost, že z údajných koster pěti jedinců není dochován žádný antropologický materiál (v depozitáři se nenacházejí ani „*nepatrné zlomky z pánve, ruky a obratlů*“; o. c., 140). Naopak u souboru kovových předmětů je uložen drobný atypický zlomek pravěké keramiky. Vzhledem k nejasným nálezovým okolnostem a neobvyklému charakteru celého nálezu, k němuž však existuje ze středoevropského prostoru několik – avšak ne zcela přesných – analogií (např. Mužský-Hrada, ovšem tento nález je možné podle mého soudu datovat nanejvýše do stupně LT A: *Pleslová-Štiková 1958*; Leonding: *Pertlwieser 2000–2001*), se totiž nabízí celá řada hypotetických interpretací, které by mohly unikátnost celého nálezu korigovat. Na tomto místě však pouze konstatujeme, že celý nález by si nepochybně zasloužil samostatnou důkladnou kritickou revizi.

Obr. 3. Dobová fotografie sbírky řídicího učitele F. Hrdiny z Modřan (archiv Oddělení archeologických sbírek MHMP)

jejich současné uložení není známo. (Celou?) sbírku F. Hrdiny sice kdysi daroval jeho syn Miroslav Hrdina tzv. Šplíchalovu muzeu ve Vršovicích; (archeologická) sbírka tohoto muzea byla v roce 1940 v souvislosti s jeho zrušením převedena do (dnešního) Muzea hlavního města Prahy, ovšem modřanské (ani jakékoliv jiné) nánožníky se v ní tehdy (již?) nenacházely. Jakkoliv podle mého soudu není v současné době nikterak možné zpochybnit modřanskou lokalizaci nánožníků jakýmikoliv průkaznými argumenty, je třeba upozornit na skutečnost, že se sbírkou řídicího učitele F. Hrdiny získalo bývalé Šplíchalovo muzeum také několik ne zcela obvyklých sbírkových předmětů; ty byly do muzejního inventáře zapsány s lokalizací Modřany, která však vyvolává rozpaky. Z publikovaných předmětů připomeňme dvě bronzová ucha etruských zobákovitých konvic (např. *Motyková – Drda – Rybová 1977*, 298–302, 308, Fig. 27–28; *Chytráček 1983*, 434, 443, 447, obr. 3:2ab, 4:4) a tři keramické kahany¹³ (*Barvířová 1938*; srv. např. *Jančo 2001*, 166, 167, obr. 1:4, 8; *Marsa 1974*, 21, 25). Kromě těchto všeobecněji známých artefaktů je ovšem možné uvést ještě několik dalších „mimořádných“ předmětů, které byly původně součástí Hrdinovy sbírky a údajně pocházejí rovněž z Modřan (např. bronzový kahan – MHMP, inv. č. H 40742). Nabízí se několik variant, jak tuto situaci vysvětlit, přičemž záměna místa původního uložení sbírky za místo nálezu (*Waldhauser 1989*; srv. *Čtverák 2005*, 699; *Droberjar 2005*, 835) zůstává pouze jednou z možností.¹⁴

¹³ Všechny tři keramické kahany z někdejší Hrdinovy sbírky byly spolu s dalšími keramickými kahany ze sbírky Muzea hlavního města Prahy převedeny v roce 1955 do Národního muzea, kde jsou uloženy dodnes.

¹⁴ Lokalizaci místa nálezu obou laténských nánožníků do Modřan nasvědčuje především okolnost, že takto byly prezentovány samotným F. Hrdinou na zmíněných výstavách. U kolekce neobvyklých (zpravidla antických) předmětů je jejich modřanská provenience doložena teprve jeho synem M. Hrdinou při převodu sbírky do tzv. Šplíchalova muzea ve Vršovicích, který se patrně odehrál již po smrti jeho otce F. Hrdiny. Důležitý a dosud opomíjený fakt představuje podle mého názoru skutečnost, že podle soupisu sbírky Šplíchalova muzea, který vznikl při jejím převodu do Muzea hlavního města Prahy, měla celá Hrdinova sbírka, jejíž drtivou většinu tvoří několik desítek naprosto běžných a různorodých archeologických artefaktů, pocházet **výhradně z Modřan** (srv. Inventář prehistorických předmětů ze zrušeného vršovického muzea – předaných Museu hl. města Prahy; uloženo v archivu Oddělení archeologických sbírek MHMP). Domnívám se totiž, že **je krajně nepravděpodobné, aby v jakémkoliv sbírce byly shromážděny pouze předměty z jediného katastru**. Navíc proti lokalizaci veškerých předmětů z Hrdinovy sbírky do Modřan svědčí Niederlova zmínka, podle níž byly na Národopisné výstavě v roce 1895 vystaveny od F. Hrdiny také nálezy

S oběma modřanskými námožníky však poněkud kuriózně souvisejí zmínky o laténských námožnicích z Modřic poblíž Brna. V roce 1899 zveřejnil J. Palliardi laténský hrob z Hlubokých Mašůvek, přičemž za popis nálezů a jejich rozbor připojil jeden z prvních přehledů laténských hrobů, popř. nálezů hrobového charakteru na Moravě, který sestavil z dostupné literatury (*Palliardi 1899*). Ve výčtu nálezů, jejichž „*příslušnost ... k určitému způsobu [žárovému nebo kostrovému; pozn. M. H.] pohřbů není však zjištěna*“ (*Palliardi 1899*, 15), uvedl jako jednu z lokalit Modřany u Brna (jak se dříve občas zkomoleně nazývaly dnešní Modřice), odkud měly pocházet „*šnekovité náramky*“ (o. c., 16). Pramenem, z něhož tuto informaci čerpal, byl článek L. Niederla o pravěké expozici na Národopisné výstavě československé (*Niederle 1895a*). Klíčová pasáž Niederlova článku, na niž se Palliardi odvolal, zní ovšem doslova takto: „*V skříních XVIII. a XIX. upozorňujeme na p. Šnajdrovy nálezy z hrobů novobydžovských, p. Kniesův znamenitý hrob žárový z Křenovic, na milodary od Modřan (šnekovité náramky), Velvar, z cihelny záběhlické, z Charvát, Nákla, Slatěnic a z Vokovic-Veleslavína*“ (*Niederle 1895a*, 556). Ponecháme-li na okamžik zcela stranou Modřany, je důležité, že v Niederlově výčtu jsou dohromady smíchány lokality z Čech (Nový Bydžov, Velvary, Záběhlice, Vokovice-Veleslavín) i z Moravy (Křenovice, Charváty, Náklo, Slatinice). Okolnost, že Modřany v citovaném výčtu následují hned po moravských Křenovicích, tudíž samu o sobě rozhodně nelze považovat za důkaz jejich totožnosti s moravskými Modřicemi. Jednoznačný doklad, že na Národopisné výstavě československé byly v roce 1895 vystaveny skutečně námožníky z Modřan u Prahy, a nikoliv z Modřic u Brna, poskytuje jiná Niederlova stať věnovaná pravěké expozici. V ní jsou totiž evidentně seskupeny zvlášť české a zvlášť moravské lokality, za nimiž následuje odděleně dovětek o pohřebišti ve Vokovicích-Veleslavíně („*Z doby gallské nejpěknější věci poskytly hroby libčevské, dolnobeřkovické, chudonické, delavské, modřanské, velvarské, hroby z Nákla, Slatinic, Křenovic; zejména zajímaly věci p. Jírovy z Vokovic-Veleslavína*“; *Niederle 1895b*, 419). Z citovaných úryvků je tudíž podle mého soudu dostatečně zřejmé, že Palliardi si popletl Modřany u Prahy (které patrně neznal) s Modřicemi u Brna, které znal (také) pod názvem Modřany, a uvedl tak do literatury ryze virtuální lokalitu. Ta následně zdomácněla takřka ve všech hlavních přehledech moravských laténských lokalit (*Červinka 1902*, 270; *Čižmářová 2004*, 245; *Filip 1956*, 401; *Procházka 1937*, 16, 17); údajné modřické námožníky ovšem nikdy nikdo neviděl a vytrvalé opakování této lokality vychází pouze z Palliardioho výčtu moravských laténských nalezišť, který je opřen takřka výhradně jen o literaturu.¹⁵ Modřice (u Brna) je tudíž nutné ze soupisu moravských laténských hrobových nálezů vyřadit.

LITERATURA

Anonymus 1858–59: Zprávy o schůzkách archaeologického sboru Musea kr. Českého. Schůzka dne 21. května 1859, Památky archeologické 3, 286–288.

Anonymus 1859: Die archaeologische Sammlung im Museum des Königreichs Böhmen zu Prag. Erste Abtheilung: Heidnische Alterthümer. Prag.

Anonymus 1863: Archaeologické sbírky v museum království Českého v Praze. Praha.

Anonymus 1864–65: Zprávy o schůzkách archaeologického sboru Musea království Českého. Schůzka dne 19. listopadu 1864, Památky archeologické 6, 157–158.

Anonymus 1900–01: Zprávy a drobnosti. Praehistorické sbírky, Památky archeologické 19, 573–575.

---

z popelnicového pohřebiště z blíže neurčených Čejkovic (*Niederle 1895a*, 555; z kontextu sdělení vyplývá, že se jedná o blíže neurčené Čejkovice v Čechách). V úvahu podle mého soudu tudíž připadají dvě interpretace: I. sbírka obsahovala předměty z Modřan a (nejen blízkého?) okolí (lákavá je v této souvislosti zcela hypotetická a nikterak prokazatelná možnost, že soubor antických předmětů by mohl pocházet ze Závisti), II. kromě předmětů z Modřan, popř. (širšího) okolí se ve sbírce nacházely také předměty cizí/neznámé proveniencie, získané sběratelskou činností/obchodem se starožitnostmi. Druhé (a podle mého názoru výrazně pravděpodobnější) interpretaci by mohla nasvědčovat okolnost, že žádný z antických předmětů se nenachází na dobové fotografii Hrdinovy sbírky (srv. obr. 3). Otazníky spojené s Hrdinovou sbírkou by si nepochybně zasloužily samostatný příspěvek, každopádně je ovšem třeba posuzovat provenienci jakéhokoliv nálezů v celkovém kontextu této sbírky, nikoliv jej z tohoto kontextu vytrhávat.

¹⁵ Hypoteticky sice není možné vyloučit, že dva námožníky z Modřic (u Brna) reálně existovaly, J. Palliardi je znal a uvedl „pouze“ nesprávný odkaz na literaturu, ovšem nedávno nadhozené ztotožnění dvou nelokalizovaných plastiky zdobených námožníků z původní sbírky benediktinského kláštera v Rajhradě s námožníky z Modřic (*Čižmářová 2005*, 295) je ryze spekulativní.

- Barvířová, O. 1938:* Starožitné kahany z Modřan nad Vltavou, Vltavské proudy 17, č. 11 (listopad), 5–6; č. 12 (prosinec), 5.
- Benadik, B. 1983:* Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Materialia Archaeologica Slovaca – tomus V. Nitra.
- Budinský, P. 1994:* Keltské kostrové hroby z Litoměřicka a z Lounska v archeologické sbírce teplického muzea (fond Teplice). Archeologický výzkum v severních Čechách 23. Teplice.
- Bujna, J. 2005:* Kruhový šperk z latěnských ženských hrobů na Slovensku. Nitra.
- Bureš, M. 1987:* Plochá kostrová pohřebiště doby latěnské v Praze, Archaeologica Pragensia 8, 5–156.
- Bureš, M. – Waldhauser, J. 2005:* Praha železná. Mladší doba železná – Keltové na území Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 716–776.
- Červinka, I. L. 1902:* Morava za pravěku. Brno.
- Čižmářová, J. 2004:* Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Čižmářová, J. 2005:* Keltské pohřebiště v Brně-Maloměřicích. Pravěk – Supplementum 14. Brno.
- Čtverák, V. 2005:* Praha železná. Starší doba železná – doba halštatská. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 591–715.
- Droberjar, E. 2005:* Praha germánská. Doba římská a doba stěhování národů. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 777–841.
- Filip, J. 1956:* Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Frána, J. – Jiráň, L. – Moucha, V. – Sankot, P. 1997:* Artifacts of copper and copper alloys in prehistoric Bohemia from the viewpoint of analyses of element composition II. Památky archeologické – Supplementum 8. Praha.
- Fridrich, J. 1964:* Nález latěnsko-římských železářských pecí v Praze-Jinonicích, Archeologické rozhledy 16, 503–512.
- Fridrichová, M. 1973:* Praha 8-Libeň, Výzkumy v Čechách 1970, 121–122.
- Fridrichová, M. 1995:* Keltové v době latěnské. In: M. Fridrichová – J. Fridrich – J. Havel – J. Kovářík, Praha v pravěku. Praha, 206–222.
- Hantschel, F. 1897:* Prähistorische Fund-Chronik für das Gebiet des Nordböhmisches Excursions-Clubs und die angrenzenden Landstriche, Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs 20, 1–43, 218–264, 351–373.
- Hartl, J. 1971–72:* Eponyme Fundstelle Knovíz. Fontes Archaeologici Pragenses – Volumen 15. Praha.
- Hlava, M. v přípravě:* Latěnská pohřebiště z Prahy ve světle deníkových záznamů a inventářů J. A. Jíry.
- Huml, V. 1973:* Praha 8-Libeň, Výzkumy v Čechách 1970, 121.
- Chytráček, M. 1983:* Nové poznatky o halštatsko-latěnských bronzových nádobách z Čech, Archeologické rozhledy 35, 427–451.
- Jančo, M. 2001:* Nálezy lámpej z doby římskej v Čechách, Památky archeologické 92, 165–183.
- Jelínek, B. 1901a:* Hockergräber in Bubenč bei Prag, Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale – Neue Folge 27, 231.
- Jelínek, B. 1901b:* Eine neuentdeckte Gräberstätte im königlichen Thiergarten zu Bubenč bei Prag, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 31 (Der Dritten Folge I. Band), [113]–[114].
- Jelínek, B. 1912:* Pravěká Praha, Zpráva Kuratoria Městského musea pražského za rok 1911, 3–18.
- Jíra, J. A. 1902:* Zpráva správce sbírek Společnosti za rok 1901, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 10, 38–39.
- Koutecký, D. 1988:* Halštatské osídlení v severozápadních Čechách. Nálezy z doby bronzové, halštatské a starolatěnské na Kadaňsku I, Archeologické rozhledy 40, 49–96.
- Koutecký, D. 1993:* Das Bylaner Gräberfeld in Poláky, Kr. Chomutov, II. Teil, Památky archeologické 84, 5–55.
- Koutecký, D. – Fridrichová, M. 1980:* Bylanský kostrový hrob z Prahy-Suchdola, Archeologické rozhledy 32, 501–511.
- Koutecký, D. – Smrž, Z. 1991:* Pohřebiště bylanské kultury v Polákách, okr. Chomutov, I. díl, Památky archeologické 82, 166–230.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005:* Pravěká Praha. Praha.
- Marsa, J. 1974:* Antické lampy z českých nálezů. In: Římské importy. Referáty přednesené na semináři, konaném u příležitosti výstavy Římské nálezy v Čechách. Praha, 18–28.
- Mašek, N. – Slabina, M. 1966:* Dvacet let archeologického výzkumu v Praze, Archeologické rozhledy 18, 693–700.
- Mašek, N. – Stloukal, M. 1972:* Hrob keltského bojovníka z Prahy 8-Libně, Časopis Národního muzea – odd. přírodovědný 140, 209–212.
- Meduna, J. 1960:* K otázce dvojhrobů na moravských latěnských pohřebištích, Sborník Archeologického ústavu ČSAV Brno 1, 55–60.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1977:* The position of Závist in the Early La Tène period in Bohemia, Památky archeologické 68, 255–316.

- Niederle, L. 1895a:* Pravěk zemí českých na Národopisné Výstavě Československé, Český lid 4, 545–557.
- Niederle, L. 1895b:* Pravěk zemí českých. In: K. Klusáček – E. Kovář – L. Niederle – F. Schläffer – F. A. Šubert (red.), Národopisná výstava československá v Praze 1895. Praha, 415–419.
- Palliardi, J. 1899:* Hrob s kostrou v Hlubokých Mašůvkách, Časopis Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci 16, 11–17.
- Pertlwieser, M. 2000–2001:* Der latènezeitliche Opferschacht und das „keltische Männchen“ von Leonding bei Linz, Oberösterreich, Archaeologia Austriaca 84–85, 355–371.
- Pleslová-Štiková, E. 1958:* Nález laténské chaty s hromadným pohřbem na Hradech, okr. Mnichovo Hradiště, Památky archeologické 49, 143–158.
- Píč, J. L. 1890–92:* Archeologický výzkum ve středních Čechách. Hroby s kostrami doby la Tèneské, Památky archeologické 15, 501–506.
- Píč, J. L. 1891:* Sekce A. Praehistorie. Vitřiny I.–XIIIb. In: Katalog Retrospektivní výstavy. (Skupina XXV.). Praha, 1–31.
- Píč, J. L. 1898–99:* Archeologický výzkum ve středních Čechách 1897–1898, Památky archeologické 18, 209–226.
- Píč, J. L. 1902:* Starožitnosti země České. Díl II. Čechy na úsvitě dějin. Svazek 1. Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách. Praha.
- Procházka, A. 1937:* Gallská kultura na Vyškovsku (La Tène středomoravský). Slavkov u Brna.
- Prokop, K. 1905:* Praha v době předhistorické, Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze 13, 1–7, 41–50, 73–86.
- Prokop, K. 1912:* Zprávy z „Praehistorického odboru Sp. př. st. č.“, Obzor praehistorický 3. Příloha „Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ a věstník „Praehistorického odboru Společnosti“, 41–44.
- Salaš, M. 2005:* Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku I–II. Brno.
- Schránil, J. 1928:* Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Mit einem Einleitungskapitel über die ältere Steinzeit von Hugo Obermaier. Berlin–Leipzig.
- Sklenář, K. 1992:* Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
- Sklenář, K. 2003:* Archiv nálezových zpráv Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 51. Praha.
- Sklenář, K. 2007:* Zapomenutá zpráva o laténském pohřebišti ve Stanicích (okr. Praha-západ) z roku 1842, Archeologie ve středních Čechách 11, 339–343.
- Smejtek, L. 2005:* Praha bronzová. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 349–590.
- Smolík, J. 1882–84:* Bronzové kruhy s dutými polokoulemi, Památky archeologické 12, 545–554.
- Spurný, V. 1947–48:* Kostrové pohřby v knovízské kultuře, Památky archeologické 43, 13–20.
- Stocký, A. 1931:* Praha pravěká II, Zprávy památkového sboru hl. města Prahy 9, 1–29.
- Svoboda, B. 1965:* Čechy v době stěhování národů. Praha.
- Šaldová, V. 1965:* Západní Čechy v pozdní době bronzové – Pohřebiště Nynice I, Památky archeologické 56, 1–96.
- Šnajdr, L. 1891:* Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. Pardubice.
- Štorch, E. 1916:* Praha v pravěku. Praha.
- Štorch, E. 1921:* Praha v době předhistorické. Pravěký člověk a jeho kultura. Praha.
- Tejral, J. 1982:* Morava na sklonku antiky. Praha.
- Vacek, J. 1924–25:* Laténské pohřebiště v Letkách, Památky archeologické 34, 319–325.
- Vokolek, V. 1999:* Východočeská halštatská pohřebiště. Pardubice.
- Waldhauser, J. 1985:* Hromadný nerituální hrob historických Keltů z Prahy-Bubenče, Archaeologica Pragensia 6, 139–147.
- Waldhauser, J. 1987:* Keltische Gräberfelder in Böhmen. Dobrá Voda und Letky sowie Radovesice, Stránce und Tuchomyšl. Unter Mitarbeit von P. Holodňák und Z. Sedláček. Mit Beiträgen von E. Holnerová, M. Kostelníková, M. Stloukal und K. Veselý, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 68, 25–179.
- Waldhauser, J. 1989:* Addenda k nálezům uch bronzových zobákovitých konvic z Prahy-Modřan a Čiňova, Archaeologica Pragensia 10, 57–62.
- Waldhauser, J. 1999:* Jak se kopou keltské hroby. Laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách. Praha.
- Waldhauser, J. 2001:* Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.
- Waldhauser, J. (Hrsg.) 1978:* Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen I–II. Archeologický výzkum v severních Čechách 6–7. Teplice.
- Wocel, J. E. 1866:* Pravěk země České. První oddělení. – Prvotní doba. Bojové. Markomani. Praha.
- Zápotocký, M. 1973:* Keltská pohřebiště na Litoměřicku, Archeologické rozhledy 25, 139–184.

BEMERKUNGEN ZU EINIGEN LATÈNEZEITLICHEN GRÄBERN UND SOG. FUNDEN MIT GRABCHARAKTER AUS PRAG

Der Sinn und das Ziel dieses Beitrages bestehen in einer Konkretisierung, bzw. einer Abänderung einiger Informationen aus dem letzten Verzeichnis von latènezeitlichen Fundorten auf dem Gebiet von Groß-Prag (Bureš–Waldhauser 2005, 756–776), wobei die Aufmerksamkeit ausschliesslich Grabfunden, ggf. Funden mit Grabcharakter gewidmet ist.

1. Prag-Bubeneč: Stromovka. Bei dem Umbau und der Verlängerung der Straßenbahntrasse in Stromovka im Juni 1901 wurde ein Gräberfeld der Aunjetitzer Kultur (Jelínek 1901a; 1901b) gestört. Aus einem von zwei Gräbern, welche von anderen durch die Kombination des auf dem Rücken liegenden Körpers und der Orientierung Nord–Süd abweichen, stammt ein latènezeitliches Bronzearmband, das in allen Hauptverzeichnissen von latènezeitlichen Fundorten vorkommt (Píč 1902, 169; Prokop 1905, 81; Štorch 1916, 79; 1921, 80; Filip 1956, 374; Bureš 1987, 92–93; Waldhauser 1999, 279; 2001, 409; Bureš – Waldhauser 2005, 762). Das Armband wurde nie abgebildet, da es angeblich in keiner Museumssammlung erkannt werden konnte (vgl. z. B. Bureš 1987, 92–93; Waldhauser 1999, 279; 2001, 409). Entgegen der etablierten Ansicht kann es jedoch mit Sicherheit in der Sammlung des Nationalmuseums identifiziert werden (Abb. 1:1).

2. Prag-Čakovice: Lehmgrube. Ein latènezeitliches Grab (Abb. 1:2–5), das im Jahre 1859 aufgedeckt wurde, präsentierte J. Filip (1956, 337) in der Literatur. Nach ihm wiederholten noch weitere Autoren diese Information (Bureš 1987, 103, Taf. XXV:1–7; Fridrichová 1995, 215; Waldhauser 1999, 280; 2001, 412; Bureš – Waldhauser 2005, 759). Nach zeitgenössischen Angaben stammt dieses Grab allerdings aus Čakovice unweit von Štětí in Nordwestböhmen (Wocel 1868, 59, Abb. 49). Die genaue Lokalisierung in Čakovice in der Region Litoměřice ist übrigens auch in der neueren Literatur erwähnt (Budinský 1994, 61; Sklenář 1992, 39; Zápotocký 1973, 139).

3. Prag-Josefov (Judenstadt). Schon in der ersten umfangreicheren Übersicht der Prager Urgeschichte kommt eine kurze Information vom Fund eines latènezeitlichen Armbandes aus der Prager Judenstadt, das schon damals in der Privatsammlung von E. Mikš deponiert wurde, vor (Prokop 1905, 82). Seitdem trat diese Information regelmäßig in Verzeichnissen und Übersichten (z. B. Filip 1949, 100; 1956, 375; Štorch 1916, 82; 1921, 158) einschliesslich der neueren mehr detaillierten Verzeichnisse, in denen der Ort der Aufbewahrung als unbekannt erwähnt wird (Bureš 1987, 65; Waldhauser 1999, 274; 2001, 398; Bureš – Waldhauser 2005, 765), auf. Das angeblich verschollene Armband kann unzweifelhaft mit dem Armband aus dem Nationalmuseums (Abb. 1:6) gleichgesetzt werden. Nach der Verzierung kann es in die Hallstattzeit datiert werden (vgl. z. B. Píč 1902, Taf. III:1, 10–11; Zápotocký 1973, 157, Abb. 17:10–12; Koutecký – Smrž 1991, 183, Abb. 12:17; Koutecký 1988, Abb. 26B:3; 1993, 17, Abb. 33:25; Koutecký – Fridrichová 1980, 502, Abb. 2:22; Vokolek 1999, 72, Taf. 40:16, 18).

4. Prag-Libeň: Kreuzung der Strassen Zenklova und Vosmíkových. Die Notgrabung, welche von V. Huml im April 1970 an der Kreuzung der damaligen Strasse Rudé armády (heute Zenklova) und der Strasse Vosmíkových realisiert wurde, deckte das Grab eines Kriegers, das ohne Zweifel in die Latènezeit datiert werden kann (Huml 1973), auf. Nachfolgend kam es in allen zuständigen Verzeichnissen, welche der Latènezeit gewidmet wurden, vor (Bureš 1987, 98–99, Taf. XXIII:1–6; Bureš – Waldhauser 2005, 767; Waldhauser 1987, 55; 1999, 280; 2001, 411). Das Grab umfasste Grabbeigaben, wie Schwert, Lanze, zwei Eisenpfeile, Messer und Steinfeuerzeug (Mašek – Stloukal 1972, 209, Abb. 1). Auf Grund dieser Gegenstände kann es eindeutig in die Völkerwanderungszeit datiert werden.

5. Prag-Řepy. J. Filip reihte ebenfalls das Körpergrab aus Řepy zu den latènezeitlichen Grabfunden aus Böhmen (Filip 1956, 379). Nach ihm wiederholten fast alle folgenden Verzeichnisse von latènezeitlichen Fundorten diese Information. Aus diesen Arbeiten geht hervor, dass die Kontrolle von Artefakten selbst in Museumssammlungen unmöglich ist (Bureš 1987, 85; Bureš – Waldhauser 2005, 771; Waldhauser 2001, 405). Die Konfrontation von zeitgemäßen Nachrichten und Archivquellen erbringt die Feststellung, dass das angebliche latènezeitliche Skelettgrab mit dem Fundort irgendwo unweit von Řepy in Wirklichkeit das latènezeitliche Skelettgrab aus Hostivice darstellt (Abb. 1:7–9, 2:1–4; Filip 1956, 345; Waldhauser 1999, 249; 2001, 218).

6. Prag-Altstadt: Jilská-Strasse. Im Jahre 1908 wurde ein Hockergrab (offenbar) einer Frau (Orientierung West–Ost) mit einem Kind, das über ihr lag, im Verlaufe von Bauherrichtungen im Raum des da-

maligen Hauses Nr. 355 in der heutigen Jilská-Strasse (heute Haus Nr. 353) entdeckt. Unter dem rechten Arm der toten Frau blieb ein Bronzearmband erhalten. Gegenwärtig steht es leider nicht mehr zur Verfügung. Dank glücklichen Umständen wurde allerdings sein Photo mit der kurzen Beschreibung publiziert (Jelínek 1912, 11, Abb. 16; vgl. Štorch 1916, 82, Abb. 22:6; 1921, 153, Abb. 57:6). Nach ihm kann es eindeutig konstatiert werden, dass das Armband zu Ringen mit dem sattelartig/schaukelartig gebogenen stäbchenartigen Körper aus der späten Bronzezeit gehört (von Salaš 2005, 97, Taf. 326:11–13, 338:26–27, 345:19–20, 346A:21–22, 462:21–24, 463:25–28 zusammengefasst).

7. Prag-Záběhlice: Švehlovka. *Drei Teile eines Fußreifes mit hohlen, plastisch verzierten Halbkugeln widmete Jan Rajský im Jahre 1864 den Sammlungen des Nationalmuseums (Abb. 2:5; Anonymus 1864–65, 158). Früh danach erwähnte J. E. Wocel ihn in seiner Synthese der Urgeschichte Böhmens (Wocel 1866, 195). Grob fünfzig Jahre danach machte J. Filip falsch aus einem Fund zwei Funde, da er Wocels Erwähnung (Wocel 1866, 195) von dem Artefakt in den Sammlungen des Nationalmuseums separierte (Filip 1956, 376). Diese falsche Interpretation wiederholten später weitere Autoren (Bureš 1987, 111 als Nr. 99, 112 als Nr. 103; Bureš – Waldhauser 2005, 775 als Záběhlice 2 und teilweise auch Záběhlice 5). In Wirklichkeit handelt es sich um einen anderen Fundort (Záběhlice-Švehlovka) und den identischen Fund (den seit 1864 in Sammlungen des Nationalmuseums deponierte Fußreif).*

MILOŠ HLAVA

MUZEUM HL. M. PRAHY, POD VIADUKTEM 2595, 155 00 PRAHA 13